

Partners in opvoeding in het basisonderwijs

Ouders en docenten over de pedagogische opdracht en de pedagogische afstemming tussen school en gezin.

'Partners in opvoeding in het basisonderwijs' bevat de resultaten van een onderzoek naar opvattingen van ouders en docenten over de pedagogische opdracht van het onderwijs en de pedagogische afstemming tussen school en gezin. Het onderzoek heeft helder en rijk materiaal opgeleverd over de opvattingen van ouders en docenten over waarden en normen in het basisonderwijs en hoe wat dit betreft kan worden samengewerkt tussen de school en het gezin. Daarmee zijn de resultaten van het onderzoek zowel relevant voor de discussie over de pedagogische opdracht als voor het opzetten van concrete activiteiten in de onderwijspraktijk.

Hieronder treft u een samenvatting van het onderzoek dat is uitgevoerd door Cees Klaassen en Han Leeferink van de afdeling onderwijskunde van de Katholieke Universiteit van Nijmegen.

Inhoud:

OPZET EN UITVOERING VAN HET ONDERZOEK

RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK

Opvoedingsdoelen

Wederzijdse kritiek

Aanvullende verantwoordelijkheden

Van informatiebeleid naar communicatiebeleid

De rol van de docent

Schoolklimaat

Contacten met ouders en schoolomgeving

AANBEVELINGEN

Verbetering van het opvoedingscontact

Op weg naar een constructief pedagogisch schoolbeleid

Meer informatie

Onderzoeker dr. C. Klaassen (links) tijdens de presentatie van zijn onderzoek:

"Belangrijk is dat de school een pedagogisch beleid formuleert en dat ook vastlegt in een pedagogisch beleidsplan".

Opzet en uitvoering van het onderzoek

Het onderzoek heeft plaats gevonden onder ouders en docenten van kinderen uit de groepen vier tot en met zeven. Er is bij de wervingsprocedure gekozen voor het selecteren van een gering aantal scholen, dit gezien de doel- en vraagstelling van het onderzoek en het arbeidsintensieve karakter van de onderzoeksopzet. Nadrukkelijk is gekozen voor een zekere diversiteit in het scholenbestand. Hiervoor is contact opgenomen met verschillende schoolbegeleidingsdiensten. Uiteindelijk zijn zes scholen geselecteerd en bereid gevonden voor deelname: een vernieuwings-, openbare en katholieke school in verschillende dorpen; een montessori-, een protestants-christelijke en een openbare school in verschillende steden. Ook de samenstelling van de sociale milieus van de scholen varieert.

Er is gekozen voor een combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek volgens de zogenaamde Delphi-methode, bestaande uit drie rondes:

1. In de periode april/mei 1997 zijn bij 275 ouders en 53 docenten geconstrueerde vragenlijsten afgenomen;
2. In het najaar van 1997 hebben groepsinterviews plaatsgevonden op alle deelnemende scholen. Per school werden twee groepsinterviews gehouden: een groepsinterview met ouders en een groepsinterview met docenten. Het doel van deze opzet was een kwalitatieve verdieping en verbreding van de resultaten uit het vragenlijstonderzoek;
3. In het voorjaar van 1998 zijn tenslotte op twee scholen paneldiscussies georganiseerd tussen ouders en docenten. Het doel hiervan was om ouders en docenten te confronteren met elkaars ideeën over opvoeding en over de afstemming tussen school en gezin. Het streven was om oplossingen te vinden voor de gesignaleerde knelpunten.

De Delphi-methode is een instrument voor beleidsontwikkeling en het bevorderen van participatie. Daarbij gaat het niet zozeer om het streven naar consensusvorming tussen de deelnemers, maar om het verhelderen van uiteenlopende standpunten en het verkrijgen van een breed beeld van opvattingen over de betreffende problematiek. Met dit onderzoek wordt niet gestreefd naar een representatief beeld van opvattingen van ouders en docenten over waardenopvoeding op school en de pedagogische afstemming tussen school en gezin, maar naar probleemrepresentativiteit. Het moet een breed beeld geven van uiteenlopende opvattingen van ouders en docenten over de inhoudelijke en formele afstemmingsproblematiek.

Resultaten van het onderzoek

Als gevolg van maatschappelijke processen als secularisatie en waardenfragmentering kan niet meer gesteld worden dat ouders en docenten wat betreft opvattingen over waardenopvoeding op een lijn zitten. Voorwaarde voor samenwerking en afstemming tussen school en ouders is het scheppen van duidelijkheid over elkaars verantwoordelijkheden op het gebied van opvoeding.

Opvoedingsdoelen

Opmerkelijke uitkomst van het onderzoek is dat opvattingen over opvoedingsdoelen terug zijn te voeren op twee dimensies: *zelfbepaling-sociaal gevoel* en *conformiteit*.

Ouders en docenten maken geen onderscheid tussen de dimensies '*zelfbepaling*' en '*sociaal gevoel*'.

Ontkoppeling van deze twee dimensies zou volgens hen leiden tot een egoïstisch vorm van individualisme.

Een ander opvallend resultaat is dat ouders en docenten veel belang hechten aan aandacht voor conformistische doelen. Het begrip lijkt een andere invulling te hebben gekregen dan enige decennia geleden. Conformiteit wordt door de meeste ouders en docenten beschouwd als voorwaarde voor het functioneren in de samenleving en als voorwaarde voor de persoonlijkheidsontwikkeling van kinderen. Het begrip wordt nauwelijks geassocieerd met

autoritair optreden en onderworpen volgzzaam gedrag. Aandacht voor conformiteit wordt beschouwd als praktische steunpilaar ten behoeve van de persoonlijke en sociale ontwikkeling van kinderen, gedragen door regels, afspraken en het consequent aanbieden van structuur, in een veilig en rustig klimaat.

Uit het onderzoek blijkt dat ouders en docenten nauwelijks van elkaar verschillen wat betreft opvattingen over opvoedingsdoelen. Ook zien ouders en docenten geen strikte taakverdeling tussen school en gezin wat opvoeding betreft. De school en het gezin behoren elkaar waar nodig aan te vullen. Wel is het zo dat de primaire verantwoordelijkheid, zowel door de ouders als door de docenten, bij de ouders wordt gelegd. Maar ook komt naar voren dat ouders en school elkaar beschouwen als 'partners in de opvoeding'.

Wederzijdse kritiek

Van groot belang voor de pedagogische afstemming tussen school en gezin is de beeldvorming van ouders en docenten over elkaar. Opmerkelijk is dat de onderzochte docenten uiterst kritisch staan tegenover de wijze waarop ouders opvoeden. Ouders stellen te weinig eisen aan hun kinderen. Kinderen worden opgezadeld met te veel sociale verplichtingen. In het gezin heerst te weinig rust. Ouders moeten consequenter optreden. Ouders moeten meer regels stellen. Docenten hebben het idee dat ouders de conformiteitsgerichte doelen veronachtzamen. Ouders bekritisieren docenten vanwege het ontbreken van een doordacht pedagogisch beleid en de weinige communicatie die met ouders plaatsvindt over waardenopvoeding. Ouders hebben er bijvoorbeeld moeite mee als scholen pas over opvoeding praten, wanneer er concrete problemen zijn. Voor het slagen van de pedagogische afstemming tussen school en gezin is het van belang dat de communicatie over waardenopvoeding met ouders een vaste plaats krijgt in het pedagogische beleid van de school.

Aanvullende verantwoordelijkheden

School en gezin behoren elkaar waar nodig aan te vullen, waarbij de opvoeding op school wordt opgevat als een verlengstuk van de opvoeding in het gezin. Toch bestaat er kritiek over elkaars taakinvoering en verantwoordelijkheden. In de communicatie tussen ouders en school zouden de ideeën van ouders en docenten over elkaars verantwoordelijkheden voldoende aandacht behoren te krijgen. Dat voorkomt waarschijnlijk veel onbegrip en irritatie.

Een opmerkelijke constatering is dat docenten in het basisonderwijs zichzelf niet alleen beschouwen als 'professionals' op het gebied van kennis en vaardigheden, maar dat ze zichzelf ook deskundig achten op het gebied van waardenopvoeding. Over het algemeen zijn ze van mening dat ze door hun jarenlange ervaring beter zicht hebben op ontwikkelingsprocessen van kinderen dan ouders.

De pedagogische opdracht sluit nauw aan bij de tendens in de samenleving en het bedrijfsleven meer aandacht te vragen voor de ontwikkeling van sociale en persoonlijkheidsaspecten die nodig zijn om op een adequate wijze te functioneren in verander(en)de situaties. Vooral voor de school ligt hier een belangrijke taak. Uit het onderzoek blijkt, ook al zien ze geen strikte taakverdeling, dat ouders en docenten wel verschillende mogelijkheden zien voor school en gezin om aandacht te besteden aan waardenopvoeding. Zo werken docenten altijd met groepen leerlingen, zodat de school een geschikte plaats is om het sociale gedrag van leerlingen te stimuleren. Op school hebben leerlingen de mogelijkheid om rekening met elkaar te leren houden en kunnen leerlingen worden aangezet tot onderling overleg.

Van informatiebeleid naar communicatiebeleid

Over het algemeen zijn ouders en docenten tevreden over de relatie tussen ouders en school. De algemene informatie-uitwisseling voldoet. Docenten en schoolleiding zijn goed bereikbaar en voldoende bereid te luisteren naar klachten van ouders. Zo gauw het over opvoeding gaat zijn docenten, maar met name ouders, minder tevreden. Verbetering van het contact over opvoeding tussen school en ouders is niet alleen een kwestie van *informatiebeleid*, maar

vooral ook van goed *communicatie*beleid. Ouders hebben behoefte aan communicatie over opvoeding.

Uit het onderzoek blijkt dat ouders te weinig worden geïnformeerd over het pedagogisch beleid van de school en de opvoedingsideeën van docenten. Van groot belang voor het slagen van de pedagogische afstemming tussen school en gezin is een betere informatie-uitwisseling over wat men feitelijk doet aan waardenopvoeding en over 'het waarom' van bepaald handelen. Kritische geluiden die over en weer te beluisteren zijn, kunnen voor een groot deel worden teruggevoerd op gebrek aan communicatie. Te veel blijft onbesproken waardoor verkeerde beelden en misverstanden ontstaan.

Naast communicatie over samenwerking en afstemming tussen school en ouders zou er meer aandacht moeten zijn voor communicatie over concrete interpretaties van opvoedingsdoelen. Wat betekent gehoorzaam zijn? Wat zijn waarden en normen? Er moet dan wel aan een aantal voorwaarden voldaan worden om te komen tot een open en vruchtbare dialoog. Men moet bijvoorbeeld echt luisteren naar elkaar en elkaars verschillende deskundigheid en opvattingen serieus nemen.

De rol van de docent

Ouders en docenten zijn van mening dat de docent naast een lesgevende taak ook een opvoedende taak heeft. Bovendien wordt onderwijzen altijd als opvoedend onderwijzen gezien.

Docenten moeten het 'goede voorbeeld' geven, bijvoorbeeld door zich te houden aan afspraken en beleefdheidsvormen in acht nemen. Ouders en docenten vinden het belangrijk dat de docent zich presenteert als 'mens van vlees en bloed', met zowel sterke als zwakke kanten. Volgens ouders en docenten is het pedagogisch wenselijk om 'de mens' achter de docent zichtbaar te maken.

Niet alle docenten zijn voorstanders van de idee dat ouders partners zouden moeten zijn van de school. Daar liggen verschillende redenen aan ten grondslag. Een veel gehoorde reden is de taakzwaarte van de docent. Ouders hebben maar met een of enkele docenten te maken, terwijl docenten contact moeten onderhouden met tientallen ouders. Overigens zitten er niet alleen maar nadelen aan de pedagogische autonomie van docenten. De relatieve autonomie van het onderwijs in het algemeen en van de docent in het bijzonder, heeft als positieve kant dat het onderwijs niet geheel met de waan van de dag meegaat. Docenten laten zich deels leiden door eigen doelstellingen en inzichten, die zich niet direct door de consumptieve vraag van de markt laten verdringen.

Schoolklimaat

Leerlingen worden in hoge mate gevormd door de op school aanwezige cultuur- en interactiepatronen.

De school moet zich proberen bewust te worden de waarden die zij impliciet overdraagt en de waarden die zij expliciet wil overdragen.

Uit het onderzoek komt naar voren dat docenten positiever zijn over het schoolklimaat dan de ouders. Ook komt naar voren dat docenten maar vooral de ouders meer tevreden zijn over het gedrag van de docenten dan over het gedrag van de leerlingen. Een verklaring voor de verschillende zienswijzen kan worden gevonden in het perspectief waarmee ouders en docenten kijken naar het schoolklimaat. Uit het onderzoek komt naar voren dat ouders en docenten waardenopvoeding op school beschouwen vanuit verschillende referentiekaders. Ouders zijn vooral emotioneel betrokken bij de opvoeding van hun kinderen, docenten nemen meer afstand en hanteren vooral het functioneren van de groep als uitgangspunt. Daardoor zijn docenten over het algemeen beter in staat het individuele gedrag van leerlingen te relativiseren. Docenten bezien de ontwikkeling van het kind vaak in een breder en langer termijn

perspectief.

In het overheidsbeleid zou meer aandacht voor deze cultuurkenmerken gewenst zijn. Onderzoek naar de socialiserende werking van het schoolklimaat is nauwelijks voorhanden. Onderzoek en beleid gericht op de 'andere kwaliteit' van het onderwijs (dan alleen de instrumenteel - cognitieve prestaties) en op de samenhang van schoolklimaat en school-effectiviteit, zou een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de pedagogische opdracht van het onderwijs.

Contacten met ouders en schoolomgeving

De pedagogische opdracht van de school is niet alleen een binnenschoolse aangelegenheid. De idee is om de scheiding tussen school en gemeenschap te minimaliseren. Uit het onderzoek blijkt dat over opvoeding pas gesproken wordt op het moment dat er problemen zijn. Van belang is te voorkomen dat er pas over opvoeding gesproken wordt als er problemen zijn. Van belang hierbij is om zoveel mogelijk ouders aan te zetten tot actieve betrokkenheid. Uit het onderzoek blijkt dat het contact met ouders meestal bestaat uit het eenzijdig informeren van ouders over doelen en werkwijzen van de school, maar niet uit een wederzijdse informatie- en ervaringsuitwisseling tussen ouders en docenten. Ouders hebben vooral behoefte aan onderlinge communicatie over opvoeding. Er moet dan een klimaat worden geschapen waarin ouders en docenten zich vrij voelen om over hun visies op opvoeding te praten.

Aanbevelingen

Verbetering van het opvoedingscontact - aanbevelingen

- Het voeren van een open-deur-politiek. De school wordt toegankelijker en meer vertrouwd gemaakt voor ouders. Van ouders wordt verwacht dat zij de school binnenkomen.
- Ouders moet nadrukkelijk het gevoel gegeven worden dat docenten bereid en geneigd zijn om te luisteren naar ouders als het gaat om waardenopvoeding. Docenten moeten als vertrouwenspersonen en opvoedingspartners beschouwd kunnen worden.
- De school moet een veilige plek voor ouders zijn. De school moet zich verdiepen in redenen waarom ouders zich weinig betrokken tonen en luisteren naar ideeën van ouders over gewenste dialogovormen.
- Docenten kunnen ouders thuis bezoeken om over waardenopvoeding en de ontwikkeling van kinderen te praten.
- Het aanstellen van een 'contactouder' voor ouders met opvoedingsproblemen is een methode om de school meer toegankelijk te maken voor deze ouders. Er blijkt bij ouders behoefte te bestaan aan communicatie over en reflectie op opvoeding.

Op weg naar een constructief pedagogisch schoolbeleid

Belangrijk is dat de school een pedagogisch beleid formuleert, vastgelegd in een pedagogisch beleidsplan.

Daarin zou onder andere moeten staan:

- de pedagogische missie van de school en de consequenties hiervan voor het handelen van docenten, schoolleiding, leerlingen en ouders;
- een lijst van pedagogische gespreksonderwerpen die jaarlijks aan de orde gesteld worden;
- duidelijke procedures voor de pedagogische communicatie met ouders;
- de pedagogische contacten van schoolleiding en schoolteam met de externe sociale omgeving van de school;

- de manier waarop schoolleiding, schoolteam en leerlingen het morele schoolklimaat kunnen verbeteren en in stand houden.

Men kan vraagtekens zetten bij de idee dat de pedagogische en cognitieve opdracht van de school met elkaar strijdig zouden zijn en bij de veronderstelling dat de tijd die wordt besteed aan de pedagogische opdracht, ten koste gaat voor cognitieve vakken. Op scholen waar aandacht is voor waardenopvoeding en samenwerking plaatsvindt tussen ouders en docenten kunnen ook cognitief betere prestaties behaald worden.

(*) Tegelijkertijd met de studie van Klaassen en Leefderink is verschenen '**Opvoeden in het voortgezet onderwijs**' dat de resultaten bevat van een onderzoek naar opvattingen van ouders, docenten en leerlingen uit het *voortgezet onderwijs*. De auteurs zijn: Wiel Veugelers en Ewoud de Kat van Instituut voor de Lerarenopleiding van de Universiteit van Amsterdam. Beide onderzoeken zijn uitgevoerd in opdracht van de Stichting Jeugdinformatie Nederland (SjN), gedurende de periode november 1996 - mei 1998, in het kader het onderzoeksprogramma 'Opvoeding en Ondersteuning'. Dit programma is in 1992 van start gegaan bij de Stichting Programmering & Coördinatie Onderzoek Jeugd (PCOJ), die in 1996 is opgegaan in de Stichting Jeugdinformatie Nederland. Al eerder kwamen rapporten gereed over opvoeding in Nederlandse gezinnen en in verschillende allochtone milieus en een rapport van een ervarings- en belevingsonderzoek naar de opvang buiten schooltijden.

Meer informatie

* *Partners in Opvoeding in het basisonderwijs*. Ouders en docenten over de pedagogische opdracht en de pedagogische afstemming tussen school en gezin, ISBN 90-232-3423-5, Uitgeverij Van Gorcum, fl 29,50, 136 pagina's.

Te bestellen bij de boekhandel of rechtstreeks bij de uitgever
telefoon (0592) 37 95 56, e-mail: assen@vgorcum.nl

* Voor meer informatie over het onderzoek kunt u contact opnemen met dr. Cees Klaassen, afdeling onderwijskunde van de Katholieke Universiteit van Nijmegen, telefoon (024) 361 23 46 of met Stichting Jeugdinformatie Nederland, public relations, Yvonne Teitsma, telefoon (030) 239 44 43.

Stichting Jeugdinformatie Nederland, Postbus 1373, 3500 BJ Utrecht, tel (030) 239 44 33, fax (030) 239 44 56, e mail: jeugdinformatie@sjn.nl Internetadres: <http://www.sjn.nl/>

Terug naar [Studiehoek 2: Artikelen](#)

